

JURIDISKA FAKULTETEN

vid Lunds universitet

Julia Stensson

Tillståndsprövningens gränser
Deldomar och rättssäkerheten i miljömål

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet

15 högskolepoäng

Handledare: Torvald Larsson

Termin: HT2024

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Forskningsläge	6
1.3 Syfte och frågeställningar	7
1.4 Avgränsningar.....	8
1.5 Metod och material.....	8
1.6 Disposition	10
2 ALLMÄNT OM TILLSTÅNDSPROCESSEN I MILJÖMÅL	11
2.1 Allmänt om instansordningen.....	11
2.2 Regelverk	12
2.3 Förfarandet vid prövning enligt miljöbalken.....	12
2.4 Natura 2000-områden.....	14
3 FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ATT MEDDELA DELDOM I MILJÖMÅL	15
3.1 Praxis.....	15
3.1.1 MÖD 2004:18	15
3.1.2 NJA 2009 s. 321	16
3.1.3 Mark- och miljööverdomstolen dom 2015-04-16 i mål nr M 6483–14.....	17
3.1.4 MÖD 2020:40	18
3.1.5 Mark- och miljööverdomstolen dom 2021-05-06 i mål nr M 5584–20.....	18
3.1.6 Mark- och miljööverdomstolen dom 2024-11-27 i mål nr M 10882–22...19	
4 RÄTTSSÄKERHETEN UNDER DELDOMSPROCESSEN	21
4.1 Legalitetsprincipen och rättssäkerheten.....	21
4.2 Rättssäkerheten inom miljörätten.....	22
4.2.1 Rättssäkerheten och de olika instansordningarna	22
5 DISKUSSION OCH SLUTSATS	24

5.1	Hur ser förutsättningarna ut för att en deldom ska kunna meddelas under tillståndsprocessen i miljömål?	24
5.2	Hur förhåller sig deldomsprocessen under tillståndsstadiet i miljömål till legalitetsprincipen och rättssäkerheten?	25
KÄLLFÖRTECKNING		28

Summary

The paper examines the conditions for issuing partial judgments during the permit process in environmental cases and how this relates to the principle of legality and legal certainty. Partial judgments may speed up the start of environmentally hazardous activities. However, the partial judgment process is not specifically prescribed in the Environmental Code; the area is mainly practice-driven. The paper uses a legal-dogmatic method to analyze current law based on statutory text, case law, preparatory works and doctrine. The partial judgment process can offer a solution to some of the problems posed by lengthy licensing procedures, but legal safeguards such as the legal force of judgments, the principle of publicity and the possibility of appeal are central to maintaining confidence in public power. For example, partial judgements cannot be used to try issues that can be reopened later, and a robust environmental impact assessment is a prerequisite for obtaining an interim permit. Case law shows that on a few occasions the Swedish Land and Environment Court of Appeal has set aside partial judgments due to procedural deficiencies, which signals that there is uncertainty about how the process should be handled in practice. From a due process perspective, the paper highlights, among other things, the importance of transparency and publicity in the proceedings. At the same time, the paper emphasizes that partial judgments, if used correctly, can help to address certain legal certainty problems caused by long processing times. However, the principle of legality is challenged by the fact that the partial judgment process in the granting of permits for environmentally hazardous activities has no specific provision in law, a risk has been expressed for divergent practice formation and reduced predictability. In summary, the paper identifies a number of different prerequisites for granting partial judgment in environmental cases. Furthermore, the paper highlights the need for further research to clarify the legal situation and to ensure that partial judgments are used in a legally secure and effective manner. It concludes that partial judgments can be an effective tool to speed up the commencement of proceedings, but that certain procedural conditions are required to ensure legal certainty.

Sammanfattning

Uppsatsen undersöker förutsättningarna att meddela deldomar under tillståndsprocessen i miljömål och hur dessa förhåller sig till legalitetsprincipen och rättssäkerheten. Deldomar är en lösning för att snabbare kunna påbörja miljöfarlig verksamhet. Deldomsprocessen är dock inte särskilt föreskriven i miljöbalken, området är huvudsakligen praxisstyrt. Uppsatsen använder en rättsdogmatisk metod för att analysera gällande rätt utifrån lagtext, rättspraxis, förarbeten och doktrin. Deldomsprocessen kan erbjuda en lösning på vissa av de problem som långa tillståndsprövningar innebär, men rättssäkerhetsgarantier som domars rättskraft, offentlighetsprincipen och möjligheten att överklaga är centrala för att upprätthålla förtroendet för den offentliga makten. Till exempel får deldomar inte användas för att pröva frågor som senare ska kunna tas upp på nytt och en robust miljökonsekvensbeskrivning är en förutsättning för att få tillstånd via deldom. Rättspraxis visar att mark- och miljööverdomstolen vid några tillfällen undanröjt deldomar på grund av processuella brister, vilket signalerar att det finns osäkerheter kring hur processen ska hanteras i praktiken. Ur ett rättssäkerhetsperspektiv lyfter uppsatsen bland annat fram vikten av transparens och offentlighet vid förfarandet. Samtidigt framhåller uppsatsen att deldomar, om de används korrekt, kan bidra till att adressera vissa rättssäkerhetsproblem som orsakas av långa handläggningstider. Legalitetsprincipen utmanas dock av det faktum att deldomsprocessen vid givande av tillstånd till miljöfarlig verksamhet saknar särskild föreskrivning i lag, en risk har uttryckts för divergerad praxisbildning och minskad förutsägbarhet. Sammanfattningsvis identifierar uppsatsen en rad olika förutsättningar för att meddela deldom i miljömål. Vidare belyser uppsatsen behovet av ytterligare forskning för att förtydliga rättsläget och för att säkerställa att deldomar används på ett rättssäkert och effektivt sätt. Slutsatsen är att deldomar kan vara ett effektivt verktyg för att påbörja verksamheter snabbare, men att det krävs vissa processuella förutsättningar för att garantera rättssäkerheten.

Förord

Tack till advokatfirman Delphi för inspiration till uppsatsens ämne.

Förkortningar

HD	Högsta domstolen
MB	Miljöbalken
MKB	Miljökonsekvensbeskrivning
MMD	Mark- och miljödomstol
MÖD	Mark- och miljööverdomstolen
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

För att få bedriva miljöfarlig verksamhet och ta mark- och naturresurser i anspråk kan tillstånd krävas. Tillståndspliktiga verksamheter är bland annat industrier, energi- och avfallsanläggningar, vattenverksamheter, vägar och järnvägar. Som en del av ett forskningsprojekt från 2021, finansierat av Naturvårdsverkets miljöforskningsfond, gjordes en kartläggning där det uppskattades att 48 % av de nationella klimatutsläppen i Sverige kommer från tillståndspliktig miljöfarlig verksamhet.¹ En stor och viktig del av miljörätten är därför tillståndprocessen. Dessa processer är oftast långa på grund av utdragna yttrandeprocesser med både myndigheter och enskilda. Naturvårdsverket fick under 2023 i uppdrag av regeringen att sammanställa och analysera statistik för miljö tillståndsprövningen under 2022. Resultatet av uppdraget är statistik som visar att handläggningstiden från inkommen ansökan till ett första avgörande i mark- och miljödomstol hade en median om 474 dagar för miljöfarlig verksamhet under 2022. Överprövades ärendet i MÖD var handläggningstiden i median 961 dagar.² Långa tillståndprocesser i miljömål är välkänt och omdiskuterat, vidare är de utdragna processerna ett rättssäkerhetsproblem i sig eftersom kvalitén på domarna kan påverkas och bevisning kan bli mer svårhanterlig.³ Riksdagen röstade den 23 oktober 2024 ja till ett förslag för steg på vägen mot en mer effektiv miljöprövning och de nya bestämmelserna träder i kraft den 1 januari 2025.⁴ Bland annat kommer ändringar göras för att hålla fler muntliga förberedelser, utrymmet för digital handläggning ska öka, liksom användning av tidsplaner, antalet partsmyndigheter kommer minska och fler mål ska avgöras utan huvudförhandling.

På grund av utdragna tillståndprocesser är det en vanlig företeelse att verksamhetsutövaren yrkar på deldom, som till exempel ett tidsbegränsat

---

¹ Malmaeus, 2021.

² Uppdrag att analysera statistik för miljö tillståndsprövningen under 2022, s. 4.

³ Kvarntorp & Knutsson, 2014.

⁴ Prop. 2023/24:152.

tillstånd under fortsatt handläggning. Deldom under tillståndsprocessen finns inte särskilt föreskriven i miljöbalken, men har vuxit fram genom praxis såsom MÖD 2004:18 – ett rättsfall som senare återkommer under avsnitt 3.1.1 i undersökningen. Redan här är det dock värt att nämna att rättsfallet är 20 år gammalt och att deldomar i miljörettsmål inte är någon ny processuell åtgärd. Vid införande av nuvarande regelverk gällande organisatoriska och processuella frågor för mark- och miljödomstolar konstaterades i en utredning att bestämmelserna i 17 kap. RB, där bland annat bestämmelser om deldom förekommer, redan torde tillämpas analogt i miljödomstol.⁵ På grund av detta har en hänvisning införts. Enligt 4 kap. 1 § lag (2010:921) om mark- och miljödomstolar ska vad som är föreskrivet om tvistemål i allmän domstol tillämpas vid prövning av mål enligt miljöbalken, om inte annat följer av balken eller någon annan lag. Bestämmelsen gör det möjligt för mark- och miljödomstolarna att tillämpa 17 kap. 5 § RB för att möjliggöra avkunnande av deldomar under tillståndsprocessen. Denna bestämmelse är allmänt hållen. För att contextualisera ämnet så är deldomar under tillåtlighetsprocessen särskilt föreskrivet i miljöbalken.⁶

1.2 Forskningsläge

Över lag finns det inte särskilt mycket forskning om miljöprocessrätt i jämförelse med andra juridiska områden och discipliner. Även om miljöretten är väl omskriven och mycket forskning pågår, har de processuella reglerna fått begränsad uppmärksamhet i litteraturen förutom i offentliga utredningar och i Lindbloms böcker Miljöprocess I och II. Denna doktrin är dock från 2001, respektive 2002 och mycket har hänt på området. Deldomar nämns på några ställen i böckerna, men frågan om förutsättningar att meddela deldomar under tillståndsprocessen är inte behandlad. I läroböcker om allmän miljöretts nämns miljöprocessrätt, men omskrivs inte i någon större omfattning. Området är dock omdiskuterat och utrett av lagstiftningsmakten i flera olika utredningar eftersom ett behov av effektivisering länge funnits. Intresset för

---

⁵ SOU 2009:10 s. 469.

⁶ 22 kap. 26 § MB.

miljörätten har dessutom vuxit sig allt starkare på senare tid, bland annat på grund av EU-rätten och internationella överenskommelser såsom Parisavtalet. Delvis också för att miljöförändringarna diskuteras alltmer generellt i samhället.⁷

Inför denna undersökning har inte någon tidigare forskning hittats inom ämnet deldomar i tillståndsstadiet inom miljörätten. Någon exakt statistik på hur många deldomar i miljömål mark- och miljödomstolarna dömer ut varje år har inte heller hittats. Prejudikat som används i uppsatsen är däremot omskrivna och det finns flertalet analyser av rättsfallen. Viss praxis som presenteras i kapitel 3 är nyligen meddelad och inte alls omskriven.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka förutsättningarna för att meddela deldom under tillståndsprocessen i miljömål. Detta då reglerna inte finns särskilt föreskrivna i miljöbalken. Vidare kommer denna processuella åtgärd undersökas ur ett legalitets- och rättssäkerhetsperspektiv. För att uppnå uppsatsen syfte kommer följande frågeställningar besvaras:

Hur ser förutsättningarna ut för att en deldom ska kunna meddelas under tillståndsprocessen i miljömål?

Hur förhåller sig deldomsprocessen under tillståndsstadiet i miljömål till legalitetsprincipen och rättssäkerheten?

---

⁷ Michanek & Zetterberg, s. 22–23.

1.4 Avgränsningar

Uppsatsen kommer huvudsakligen fokusera på svensk rätt. Det finns flertaliga speciallagar som reglerar tillståndsprocessen för olika typer av verksamheter. Denna uppsats är allmänt hållen och utgår från miljöbalkens regler om tillstånd. Avgränsningarna är gjorda på grund av begränsningar i tid och utrymme. Mark- och miljödomstolarna, kommuner och länsstyrelser handlägger även mål enligt plan- och bygglagen (2010:900), något som inte berörs i denna uppsats, även om det är samma instansordning som vid prövning av mål enligt miljöbalken. Reglerna om strandskydd tillhör MB, men en avgränsning har gjorts även till dessa eftersom reglernas syfte inte är relevant för uppsatsen.

Vidare finns det flertalet olika perspektiv utifrån vilka det kan vara intressanta att analysera deldomsprocessen, men här har en avgränsning gjorts till legalitets- och rättssäkerhetsperspektiv. Det finns flera olika tolkningar av dessa perspektiv, i denna uppsats är framställningen att allmänt hållen. Detta dels för att begränsa uppsatsens längd, dels för att det är relevant till frågeställningen och det redan finns en intressant diskussion i litteraturen som det går att bygga vidare på. Andra intressanta perspektiv är avvägningen mellan kostnadseffektivitet och miljöskydd, men det är perspektiv som redan är väl omskrivna. Det finns inte särskilt mycket nytt att bidra med där genom denna undersökning.⁸

1.5 Metod och material

Jag använder en rättsdogmatisk metod för att uppnå uppsatsens syfte. Det är en metod för att tolka och systematisera gällande rätt. Metoden beskrivs som att rekonstruera en rättsregel eller ett rättssystem⁹ med utgångspunkt i principerna för användandet av de allmänt accepterade rättskällorna. Gällande rätt utrönas genom att analysera innehållet i de aktuella rättskällorna

---

⁸ Se bland annat Ågren och Prop. 1997/98:45 s 246 Del 2.

⁹ Jareborg, 2004 s. 1.

eller hur en rättsregel ska uppfattas i ett givet konkret sammanhang.¹⁰ Metoden är lämplig för att besvara hur förutsättningarna att meddela deldom under tillståndsprocessen i miljömål ser ut enligt gällande rätt, vidare för att analysera dessa ur ett legalitets- och rättssäkerhetsperspektiv. I regel anses lagar, rättspraxis, lagförarbeten och doktrin vara rättskällor, där lagar och rättspraxis från prejudikatinstanserna har formell auktoritet. Auktoriteten hos lagförarbeten och doktrin är omdiskuterad¹¹, men rättspraxis är uppsatsens primära källa. Oavsett hur man betraktar doktrinens auktoritet är den relevant, eftersom doktrinen kan innehålla välgrundade argument för varför de allmänt accepterade rättskällorna ska tolkas på ett visst sätt. Vidare är doktrinen viktig för att analysera rättssäkerhetsperspektivet, då begreppet saknar entydig definition och inte förekommer i lagtext.

I miljöbalken finns flera regler med oprecist innehåll. Vägledande avgöranden från HD och MÖD förtydligar rättsläget och får därför särskild betydelse för tillämpningen av rätten.¹² På grund av detta och att processen om deldom inte finns särskilt föreskriven i miljö rätt utgör praxis en stor del av undersökningen. Praxis har eftersökts på bland annat rättsdatabasen JUNO och MÖD:s hemsida, men det finns inga garantier för att alla relevanta rättsfall har hittats och att uppsatsen är uttömmande på förutsättningar för att meddela deldom under tillståndsprocessen i miljömål. Vid studier av praxis har jag hittat mål där deldomar meddelats under 10 års tid utan att domstolen har avgjort frågan slutgiltigt. Jag har valt ut ett mål¹³ utan att presentera det mer djupgående under undersökningen eftersom det materiella innehållet inte tillför något väsentligt för undersökningen, men tidsåtgången är relevant för rättssäkerhetsdiskussionen.

Källorna jag använder är noga utvalda. Lindbloms böcker är något äldre, men jag har valt ut relevanta delar och jämfört med andra källor. Därav anses materialet som väsentligt och pålitligt. Dessutom är Lindbloms böcker den främsta doktrinen på området. Även Nilssons bok är något äldre, men

---

¹⁰ Kleineman s. 21.

¹¹ Kleineman s. 28.

¹² Michanek & Zetterberg, s. 418.

¹³ Mark- och miljööverdomstolen dom 2024-11-18 i mål nr M 1012-09.

diskussionen som förs i boken är fortsatt aktuell. Boken är inte särskilt lagteknisk, vilket gör att den inte påverkas av lagändringar i samma utsträckning som till exempel Michanek och Zetterbergs bok från 2021, vilken används som primärkälla för att överskådligt beskriva tillståndsprocessen. Vissa artiklar från SvJT är också äldre, men fortfarande relevanta, väletablerade och använda i annan forskning. Slutligen är artikeln från tidningen Advokaten inte vetenskaplig i sig, men bekräftar ett känt faktum som inte kunnat hittas i lagförarbeten eller doktrin och är således hithörande. Eftersökningar har gjorts i förarbetena till bland annat förvaltningslagen för att kunna hitta skrivelser om varför lång handläggningstid är ett rättssäkerhetsproblem, utan resultat. Eventuellt kan det bero på att det anses så uppenbart att det inte behöver utvecklas.

1.6 Disposition

Kapitel 2 beskriver tillståndsprocessen i miljömål översiktligt eftersom det gör uppsatsen mer lättförståelig. Vissa delar av tillståndsprocessen som är särskilt relevanta för uppsatsen har valts ut. Således är tillståndsprocessen inte beskriven på ett uttömmande sätt i kapitlet. Detta eftersom miljörätten är snårig och svår att överblicka. I kapitel 3 undersöks förutsättningarna att meddela deldom under tillståndsprocessen i miljömål. Kapitlet utgår från den begränsade praxis som hittats under undersökningens gång. I kapitel 4 presenteras legalitetsprincipen och rättssäkerheten för att sedan appliceras på miljörätten och den aktuella frågeställningen. Perspektiven är sammanslagna i uppsatsen på grund av begränsad tid och begränsat utrymme. Både legalitetsprincipen och rättssäkerheten berör skydd mot godtycklighet från statsmakten samt medborgarnas förtroende för rättssamhället, således är sammanslagningen relevant. Kapitel 4 bygger på kapitel 3. Här undersöks deldomar i miljömål ur ett legalitets- och rättssäkerhetsperspektiv. Kapitel 2–4 ligger till grund för analysen. I kapitel 5 presenteras analys och slutsatser av undersökningen. Första frågeställningen har fått något större utrymme i uppsatsen på grund av att den behandlar processen hela uppsatsen är skapad kring.

2 Allmänt om tillståndsprocessen i miljömål

2.1 Allmänt om instansordningen

Miljöfarlig verksamhet delas in i olika typer av anläggningar, A-C, beroende på verksamhetens miljöpåverkan. Denna uppdelning preciseras i miljöprövningsförordning (2013:251). Av 21 kap. 1 § 1 st MB framkommer det vilka mål mark- och miljödomstolen prövar i första instans, bland annat tillstånd för miljöfarlig verksamhet av typen A, till exempel pappersindustrier, större energianläggningar och oljeraffinaderier. Domar från mark- och miljödomstol kan överklagas till mark- och miljööverdomstolen. Prövning i andra instans kräver prövningstillstånd, 49 kap. 12 § RB. HD har yttrat att reglerna om prövningstillstånd ska tillämpas generöst.¹⁴ Vidare finns bestämmelser i 1 kap. 2 § 2 st lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar om att mål som startar i mark- och miljödomstol kan överklagas från mark- och miljööverdomstolen till Högsta domstolen. HD har uttalat att avgöranden från MÖD har en särställning eftersom domstolen är en gemensam överinstans för alla överklaganden från mark- och miljödomstolar. Avgöranden från MÖD väger avsevärt tyngre än avgörande från övriga hovrätter då det är en gemensam enhet i motsats till spridda hovrätter. Dessutom har MÖD en särställning i egenskap av kontrollfunktion då den som sista instans för ärenden som startat i förvaltningsmyndighet har tillgång till tekniska ledamöter.¹⁵ Länsstyrelse prövar anläggningar med tillståndsplikt B och kommun prövar tillståndsplikt C. Högsta instans i B- och C-mål är MÖD.

---

¹⁴ NJA 2011 s. 782.

¹⁵ Ibid.

2.2 Regelverk

Miljölagstiftningen är trots miljöbalken oerhört omfattande och svår att överblicka.¹⁶ Enkelt sammanfattat så gäller rättegångsbalken normalt i de mål som har mark- och miljödomstol som första instans, om inte annat följer av miljöbalken. Enligt 4 kap. 1 § lag om mark- och miljödomstolar ska vad som är föreskrivet om tvistemål i allmän domstol tillämpas vid prövning av mål enligt miljöbalken, om inte annat följer av balken eller någon annan lag. Om ärendet startar i förvaltningsmyndighet eller kommun och sedan överklagas till mark- och miljödomstol så ska i allmänhet lagen (1996:242) om domstolsärenden tillämpas, 5 kap. 1 § lagen om mark- och miljödomstolar. Miljöbalken och förvaltningslagen tillämpas i första hand vid handläggning hos länsstyrelser och kommunala myndigheter.¹⁷ 16 kap. 2 § MB möjliggör tidsbegränsade tillstånd och domar förenade med villkor.

2.3 Förfarandet vid prövning enligt miljöbalken

9 kap. miljöbalken reglerar miljöfarlig verksamhet och 11 kap. reglerar vattenverksamhet. Alla ansökningstillstånd enligt miljöbalken startar med en miljöbedömning och upprättande av en miljökonsekvensbeskrivning enligt 6 kap. MB. Därefter lämnas ansökan till prövningsmyndighet och ska bland annat innehålla tekniska ritningar, en särskild säkerhetsrapport och en MKB, 22 kap. 1 § MB. För vissa verksamheter krävs tillåtlighet innan tillstånd kan ges, detta regleras i 17 kap. MB. Sedan skiljer sig förfarandet åt, baserat på om mark- och miljödomstol eller länsstyrelse är första instans.¹⁸

22 kap. MB reglerar förfarandet vid mark- och miljödomstolarna i ansökningsmål. När ansökan inkommit till en miljödomstol ska domstolen granska om ansökan innehåller och uppfyller kraven i 1 §. Domstolen ska

---

¹⁶ Lindblom, s. 36.

¹⁷ Michanek & Zetterberg, s. 420.

¹⁸ Ibid.

vidare bedöma om ansökan har den omfattning som krävs för en ändamålsenlig prövning enligt miljöbalkens hänsynsregler, som finns i 2 kap. I praktiken innebär det att domstolen översänder ansökan till lokala och regionala miljömyndigheter med förfrågan om ansökan behöver kompletteras. Eventuella störningar och olägenheter som en verksamhet kan orsaka styr alltså prövningens omfattning.¹⁹ Om en ansökan ska prövas, så ska mark- och miljödomstolen utfärda kungörelse, 22 kap. 3 § MB. Vidare ska ansökningshandlingarna skickas till flera myndigheter och nämnder inom miljö- och hälsoskyddsområdet, 22 kap. 4 § MB. Fastighetsägare som berörs av den tilltänkta verksamheten ska ges tillfälle att yttra sig, 22 kap. 15 § MB. Naturvårdsverket, Havs- och vattenmyndigheten, Kammarkollegiet, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap samt länsstyrelsen ska, när det behövs, föra talan i målet för att tillvarata miljöintressen och andra allmänna intressen, 22 kap. 6 § MB. Synpunkter på ansökan får skriftligen lämnas in till mark- och miljödomstolen, 22 kap. 10 § MB. Den fortsatta förberedelsen av målet kan vara skriftlig eller muntlig, 22 kap. 11 § MB. Mark- och miljödomstolen kan tillsätta särskild utredning eller värdering och förordna om sakkunniga ifall målet kräver det, 22 kap. 12 § MB. Provisoriska skadeförebyggande åtgärder får tilltas utan huvudförhandling, 22 kap. 14 § MB. När förberedelsen är gjord hålls huvudförhandling i målet. Sedan avgörs målet. Möjlighet till syn finns, 22 kap. 21–22 §§ MB. Ett tillstånd kan tidsbegränsas, 22 kap. 25 § p. 1 MB. Mark- och miljödomstolen får skjuta upp särskilda frågor och ställa upp villkor om verkningarna av verksamheten som inte kan förutses med tillräcklig säkerhet, tills dess att erfarenhet att verksamhetens inverkan vunnits, 22 kap. 27 § MB. Tillstånd med särskilda villkor kan ges via deldom, utan att 22 kap. 27 § MB förtydligar de processuella reglerna kring förfarandet. Vidare finns bestämmelser i 23 kap. om rättegången i överrätt.

Förfarandet vid förvaltningsmyndigheternas och kommunernas prövning är något enklare än i mark- och miljödomstolar²⁰ och regleras i 19 kap. MB. Även vid prövning i länsstyrelse har allmänheten rätt att delta i sammanträden

---

¹⁹ Bengtsson med flera, kommentaren till 22 kap. 1 miljöbalken.

²⁰ Michanek & Zetterberg, s. 421.

och avge synpunkt. Ärendet ska kungöras för att berörda ska ges möjlighet att inkomma med synpunkter. Länsstyrelsen ska samråda med statliga och kommunala myndigheter som har väsentliga intressen i ärendet. Myndigheten ska hålla ett sammanträde med berörda parter och hålla syn om det behövs för utredningen i ärendet, 19 kap. 4 § MB.

2.4 Natura 2000-områden

Natura 2000 är en beteckning för en samling av skyddade områden i hela Europa. Reglering gällande dessa områden sker delvis på EU-nivå. Det handlar om att skydda värdefull natur och arter. Inom svensk rätt finns regler i 7 kap. 27–29 §§ MB som reglerar skyddet för dessa områden. Regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer, ska fortlöpande föra en förteckning över naturområden som bör vara eller är skyddade, 7 kap. 27 § MB. Tillstånd krävs för att få bedriva verksamhet eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura-2000 område, 7 kap. 28 a § MB. Vidare finns det bestämmelser i 7 kap. 28 b § MB som begränsar möjligheterna att meddela tillstånd genom att ställa upp krav. Åtgärden som tillstånd sökes för får inte kunna skada den livsmiljö eller de livsmiljöer i området som avses att skyddas eller störa alternativt försvåra bevarandet av arter i området. Av 7 kap. 29 § MB framgår det att det finns undantag från 28 b §. Tillstånd får lämnas om alternativa lösningar saknas, verksamheter eller åtgärden måste genomföras av tvingande orsaker som har ett allmänintresse och om de åtgärder vidtas som behövs för att kompensera för förlorade miljövärden så att syftet med att skydda det berörda området ändå kan tillgodoses.

3 Förutsättningar för att meddela deldom i miljömål

3.1 Praxis

3.1.1 MÖD 2004:18

Målet gäller en ansökan om fortsatt och utvidgad verksamhet vid avfallsanläggningen Edstippen i Stockholms län. Miljödomstolen vid Stockholms tingsrätt meddelade en deldom där verksamhetsutövaren erhöll ett tillstånd som begränsats i tid tills ansökningen prövades slutligt, dock längst till ett visst slutdatum. Tillståndet var förenat med villkor och bemyndiganden. MÖD redogör i inledningen av domskälen för att vad som är föreskrivet om tvistemål i allmän domstol ska tillämpas även vid prövning av mål enligt miljöbalken, om inte annat följer av balken eller annan lag. Vidare skriver MÖD i domskälen att en dom innebär att rätten avgör saken och skiljer den ifrån sig, 17 kap. 1 § RB. Därefter kan inte samma sak prövas igen, om det inte avser rättelse eller komplettering som har sin grund i ett förbiseende, 17 kap. 15 § RB. MÖD fastställer att detsamma även gäller för deldomar. Rättegångsbalkens systematik gör att det inte är möjligt att genom deldom meddela ett tillstånd som begränsas på så sätt att det återigen kan prövas när målet i sin helhet slutligen avgörs. Det finns inte heller bestämmelser i MB som gör det möjligt att meddela deldomar av sådant slag. MÖD anförde att det inte är möjligt att genom deldom tidsbegränsa ett tillstånd, som är interimistiskt till sitt sätt. Detta då det saknar stöd i lag och utgör ett fel i rättegången som har inverkat på målets utgång.²¹ MÖD undanröjde inte deldomen, utan begränsade den så att deldomen gällde till ett visst slutdatum i enighet med regelverket i MB och RB. Detta eftersom huvudförhandling där hela verksamheten skulle prövas låg nära i tid.

---

²¹ 50 kap. 28 § RB.

3.1.2 NJA 2009 s. 321

I det aktuella målet ansökte kommunen A om tillstånd för att bedriva verksamhet och bland annat anlägga en skyddsdam. Ansökan inkluderade en miljökonsekvensbeskrivning, men under prövningen framkom kritik från remissinstanser och sakägare, som menade att miljökonsekvensbeskrivningen hade allvarliga brister. Miljödomstolen gav trots detta verksamheten tillstånd via deldom och godkände miljökonsekvensbeskrivningen. Målet överklagades till MÖD, som gick på miljödomstolens linje. Vidare överklagades domen till HD, som meddelade prövningstillstånd. HD förklarade att den miljökonsekvensbeskrivning som ingår i kommun A:s ansökan om tillstånd inte är godtagbar med hänsyn till reglerna i 6 kap. 7 § andra stycket MB och att domstolarnas prövning av ansökan därmed utgör ett rättegångsfel som bör leda till att deras avgöranden undanröjs. 6 kap. 7 § MB ställer krav på att utreda betydande miljöpåverkan. Följaktligen fann HD att bristerna i miljökonsekvensbeskrivningen var så allvarliga att de inte kunde ligga till grund för tillståndsprövningen. Ansökan avvisades på grund av processhinder. Under föredragningen av målet i HD hänvisades till praxis²², där det konstaterades att en godtagbar miljökonsekvensbeskrivning är en processförutsättning.

HD fastslog att en miljökonsekvensbeskrivnings funktion är att ge en offentlig redovisning av verksamhetens påverkan på miljön och möjliggöra en samlad bedömning. I detta mål framhäver HD särskilt tre viktiga principer. Den första principen rör väsentliga briser. Om bristerna i en miljökonsekvensbeskrivning är så betydande att det inte går att göra en korrekt bedömning av en verksamhets miljöpåverkan, utgör detta ett processhinder och en sådan ansökan ska avvisas. Den andra principen rör mindre brister. Mindre brister i en miljökonsekvensbeskrivning kan kompletteras under processen, förutsatt att kompletteringarna inte påverkar möjligheten till en rättvisande bedömning eller allmänhetens rätt att yttra sig. Den tredje principen är offentlighetsprincipen. HD betonade vikten av att en miljökonsekvensbeskrivning är offentlig och tillgänglig under prövningen, så

---

²² NJA 2008 s. 748.

att allmänheten kan granska och yttra sig över innehållet innan beslut fattas. Alltså kan mindre brister i en miljökonsekvensbeskrivning vara tillåtliga, under förutsättning att kompletteringar inte påverkar en korrekt bedömning eller offentlighetsprincipen. Annars utgör det ett processhinder. Detta är relevant för deldomsprocessen, då en verksamhetsutövare kan ges möjlighet att läka väsentliga initiala brister under handläggningens gång, dock är detta något som ska tillämpas restriktivt.

3.1.3 Mark- och miljööverdomstolen dom 2015-04-16 i mål nr M 6483–14

Frågan i målet rör en ansökan om uttag av ytvatten ur Vegeån för jordbruksbevattnings på en fastighet i Helsingborgs kommun. Mark- och miljödomstolen vid Växjö tingsrätt gav det sökande bolaget tillstånd och godkände miljökonsekvensbeskrivningen i en deldom från den 12 juni 2014. Deldomen förenades med utredningsföreskrifter, provisoriska föreskrifter och villkor. Vissa frågor delegerades vidare till tillsynsmyndigheten och några frågor sköts upp med stöd av 22 kap. 27 § MB. Domen överklagades till MÖD som fann det oklart av domslutet och domskälen om MMD skjutit upp frågor som rört tillståndsfrågan och tillåtligheten, detta i strid med 22 kap. 27 § MB. MÖD fann att denna oklarhet innebar ett grovt rättegångsfel och undanröjde domen samt återförvisade målet för fortsatt handläggning. MÖD ansåg att domen från MMD var oklar eftersom de fann att verksamheten var tillåtlig, samtidigt som domstolen fann att frågor som rör tillåtligheten behövde utredas ytterligare under en prövotid. I detta mål handlade det bland annat om vattenuttagets påverkan på ett Natura 2000-område och miljö kvalitetsnormer. Det är osäkert vad resultaten av dessa utredningar hade blivit, men de uppskjutna frågorna var av en sådan avgörande betydelse att tillåtligheten kunde ifrågasättas. I denna dom fastställer MÖD att det redan måste finnas ett underlag som visar att det går att förena ett tillstånd med villkor som innebär att åtminstone huvuddelen av tillståndet kan utnyttjas när tillstånd faktiskt lämnas. I annat fall bör tillstånd inte ges. Alltså måste ett underlag som styrker att huvuddelen av ett tillstånd förenat med villkor kan utnyttjas för att tillstånd ska kunna lämnas, även vid deldom.

3.1.4 MÖD 2020:40

Bolaget D ansökte om tillstånd för en anläggning för produktion av cellulosafibrer. Tillstånd gavs via deldom i MMD förenat med villkor, utredningsföreskrifter och provisoriska föreskrifter för verksamheten. Delar av utredningen och vissa nödvändiga villkor fanns inte färdiga vid tidpunkten för ansökan. Målet överklagades till MÖD, frågan i målet gällde om vissa frågor av betydelse för tillståndsprövningen kunde skjutas upp till senare tidpunkt genom provotid eller delegation till tillståndsmyndigheten enligt 22 kap. 25 § och 27 § MB. Verksamhetsutövaren motsatte sig att tillståndsmyndigheten genom delegation skulle få meddela villkor om energihushållningsåtgärder med hänvisning till att det inte kan anses vara villkor av mindre betydelse. MÖD fann att endast åtgärder som är tekniskt möjliga och realistiska ska redovisas i energihushållningsplanen. Detta resulterade i att delegationens omfattning då begränsades och att förutsättning därför förelåg att delegera frågan till tillståndsmyndigheten. I det aktuella målet framhöll MÖD principer för delegation och provotid i tillståndsärenden. Delegation kan endast ske för mindre betydelsefulla frågor, lagstöd för detta är 22 kap. 25 § tredje stycket MB. Villkor som påverkar verksamhetens tillåtlighet eller omfattning kan inte delegeras eftersom de är avgörande för tillståndsbeslutet. Vidare framgår det av 22 kap. 27 § MB att provotid endast får användas för att hantera osäkerheter i detaljer kring verksamhetens drift eller specifika miljöskyddsåtgärder. När det gäller tillåtlighet eller betydande miljöpåverkan så måste detta utredas innan tillstånd kan beviljas och kan inte skjutas upp till provotid.

3.1.5 Mark- och miljööverdomstolen dom 2021-05-06 i mål nr M 5584–20

Mark- och miljödomstolen vid Umeå tingsrätt lagligförklarade och gav tillstånd i en deldom den 14 april 2020 till bolaget K att bedriva vattenverksamhet vid Kroknäs kraftstation i Umeå kommun. I denna deldom godkändes miljökonsekvensbeskrivningen, ett par anläggningsdelar lagligförklarades, bolaget K fick begärt Natura 2000-tillstånd som krävdes då verksamheten på ett betydande sätt kunde påverka det skyddade området

Sävarån och bolaget K fick tillstånd till verksamheten. Vidare sköt MMD upp frågor på provotid som bland annat rörde utformningen av flyktväg för fisk och tappningens storlek till förmån för öringshabitatet i sidofåran. Deldomen förenades med utredningsföreskrifter, provisoriska föreskrifter och villkor. Vissa frågor delegerades vidare till tillsynsmyndigheten. Domen överklagades till MÖD som bedömde att frågorna rörde verksamhetens tillåtlighet och att det inte var möjligt att skjuta upp dem på det sätt som MMD gjort. MÖD undanröjde deldomen och återförvisade målet till MMD för fortsatt handläggning. MÖD hänvisade till tidigare praxis²³, där det framkommer att det ska vara möjligt att skingra varje vetenskapligt tvivel i fråga om de planerade arbetenas påverkan på ett Natura 2000-område. Vidare uttalar HD i samma rättsfall att domstolen ska göra en samlad bedömning som uppfyller unionsrättens krav på fullständighet, exakthet och slutlighet. Även när tillåtligheten har prövats i en särskild dom som har vunnit laga kraft. Den samlade bedömningen ska i sådana fall ske vid den efterföljande tillståndsprövningen utan hinder av tillåtighetsdomen. MÖD menade att det inte varit möjligt att göra nödvändiga miljöbedömningar och att det lett till att frågorna rör verksamhetens tillåtlighet. Således är det inte möjligt att genom deldom skjuta upp frågor på det sätt som MMD gjort, eftersom frågorna rör tillåtligheten.

3.1.6 Mark- och miljööverdomstolen dom 2024-11-27 i mål nr M 10882–22

Mark- och miljödomstolen vid Östersunds tingsrätt gav i en deldom den 7 september 2022 bolaget S tillstånd till brytning av vanadinhaltig magnetitmalm i dagbrott, samt anläggande av ett anrikningsverk med tillhörande sandmagasin, vid Brickagruvan i Hudiksvalls kommun. Mark- och miljödomstolen godkände den i målet ingivna miljökonsekvensbeskrivningen, men förenade tillståndet med villkor, utredningsföreskrifter samt provisoriska föreskrifter. MMD sköt upp avgörandet om fastställande av vissa slutliga villkor, bland annat avseende

---

²³ NJA 2013 s. 613.

utsläpp till vattendrag. Tillståndet begränsades till 10 år. Flera parter överklagade domen. MÖD höll huvudförhandling och syn i målet, dom meddelades den 27 november 2024. MÖD, till skillnad från MMD, avvisade ansökan om tillstånd till en ny gruva. Avgörandet baserades på två huvudsakliga briser: rådighet över vattenområdet och brister i miljökonsekvensbeskrivningen. Bolaget S kunde inte visa att de hade rådighet över det vattenområde som krävdes för att anlägga ett fungerande vattenintag som verksamheten förutsatte. Uppvisat avtal gav inte tillräckligt stöd för det och det saknades en ansökan om särskild tvångsrätt. Detta utgjorde ett processhinder. Vidare bedömdes miljökonsekvensbeskrivningen vara så bristfällig att den inte kunde ligga till grund för att bedöma verksamhetens påverkan på miljön. Kritiken från MÖD omfattade bland annat avsaknad av flödesmätningar och tillförlitlig vattenbalansmodell, bristande utredning av markens täthet under sandmagasinet, samt otillräckliga inventeringar av naturmiljöer och skyddade arter. Dessa brister ledde till att MÖD fann att bolaget S inte uppfyllde kunskapskravet i 2 kap. 2 § MB. Den slutliga bedömningen blev att dessa brister var av grundläggande betydelse och att bolaget hade kunnat åtgärda dem innan ansökan lämnades in. På grund av detta fann MÖD att verksamheten inte kunde bedömas som tillåtlig. MÖD konstaterar i domskälen att ett tillförlitligt underlag för bedömning av en verksamhets påverkan på omgivningen är en nödvändig förutsättning för att en ansökan ska kunna bedömas korrekt. Vidare fastslår MÖD att detta underlag ska inkluderas i miljökonsekvensbeskrivningen som vid ansökningstillfället ges in till mark- och miljödomstol.

4 Rättssäkerheten under deldomsprocessen

4.1 Legalitetsprincipen och rättssäkerheten

Rättssäkerhet är ett väletablerat begrepp, som saknar en entydig definition.²⁴ Då uppsatsen inte syftar till att bena ut begreppet, sammanfattas det med hjälp av artikeln ”Rättssamhälle och rättssäkerhet”, skriven av Per Olof Ekelöf. I artikeln betonar Ekelöf vikten av att rättsregler tillämpas förutsägbart och konsekvent för att upprätthålla skydd mot godtycklig maktutövning, detta genom mekanismer för att kontrollera och begränsa statens maktutövning. Allas likhet inför lagen inbegrips i att lagarna ska tillämpas konsekvent. Ekelöf argumenterar för att rättssäkerheten inte bara inbegriper formell laglighet, utan även materiell rättvisa, vilket innebär att lagarna bör vara rättvisa och rimliga. Vidare lyfter Ekelöf vikten av oberoende domstolar och att rättsväsendet har ett ansvar att säkerställa att lagar tillämpas korrekt och rättvist. Rättssäkerheten är en grundläggande förutsättning för allmänhetens förtroende för rättssystemet och för att upprätthålla ett fungerande demokratiskt samhälle.²⁵ Även tydliga domskäl främjar rättssäkerheten.²⁶

Inom offentlig rätt går det att utläsa legalitetsprincipen ur 1 kap. 1 § 3 st regeringsformen, all offentlig makt ska utövas under lagarna. Vilket innebär ingen åtgärd utan stöd i lag.

Oklara lagar kan innebära problem när de ska tillämpas, inte minst inom miljörätten.²⁷ Detta är ett problem med hänsyn till både legalitetsprincipen och rättssäkerheten. En doms rättskraft kan ses som en del av rättssäkerheten. Detta då trygghet och förutsägbarhet följs av orubbligheten. Om domar ständigt omprövas blir det svårt att lita på rättsläget och rätta sig efter det.²⁸

---

²⁴ Zila, 1990 s. 286.

²⁵ Ekelöf, 1942 s. 7.

²⁶ Prop. 2017/18:279 Bilaga A s. 61.

²⁷ Nilsson, s. 144.

²⁸ Lindblom, s. 656.

Detta gäller naturligtvis också för deldomar, då viss osäkerhet kan finnas tills målet prövas i sin helhet.

4.2 Rättssäkerheten inom miljörätten

Inom miljörätten görs en avvägning mellan att å ena sidan låta den enskilde bedriva verksamhet och styra över sin egendom och å andra sidan medborgares och ”det allmännas” intresse av en god miljö.²⁹ I förarbetena till miljöbalken framkommer att syftet med ett tillstånd är att bereda verksamhetsutövaren trygghet gentemot det allmänna.³⁰ Samtidigt stadgas i 1 kap. 1 § 2 st p. 1 MB att reglerna i balken ska tillämpas så att människors hälsa och miljön skyddas mot skador och olägenheter som kan orsakas av föroreningar eller annan påverkan. Domar i ansökningsmål borde typiskt sett beröra fler människor, såsom boende i området, utövarens konkurrenter och andra investerare på ett mer märkbart sätt än vid en dom i vanliga dispositiva tvistemål, både personligt och ekonomiskt. För alla berörda parter är det därför av stort intresse att en dom i ett ansökningsmål är definitiv och därmed vilken kravnivå som gäller inom området. Rättskraften fyller en trygghetsfunktion. Att fränkänna en ogillande dom rättskraft strider mot rättssäkerheten.³¹ Det är följaktligen i allra högsta grad relevant att diskutera rättssäkerheten inom miljörätten, eftersom det finns olika adressater som ska försäkras rättssäkerheten. Denna avvägning måste givetvis göras även vid deldom.

4.2.1 Rättssäkerheten och de olika instansordningarna

Tillståndsprocesser som börjar i domstol anses ha rättsäkerhetsfördelar jämfört med processer som startar i förvaltningsmyndighet. Detta på grund av att 9 kap. och 18 kap. RB tillämpas, som inrymmer offentlighet, muntlighet, bevisupptagning, bevisvärdering, kontradiktorisk process, krav på

---

²⁹ Nilsson, s. 119.

³⁰ SOU 1993:27 Del 1 s. 555 och prop. 1997/98:45 Del 2 s. 252.

³¹ Lindblom, s. 718–719.

beslutsmotivering och sanktioner mot illojal processföring.³² Förvaltningsmyndigheter kan ge tillstånd, inte meddela dom. Detta är hithörande i detta kapitel eftersom förvaltningsorganen kan tillämpa bestämmelser som härstammar från praxis rörande deldomar vid givande av tillstånd, utan samma rättsäkerhetsföredelar som i domstol.

Vidare framkommer att det finns en risk för divergerande praxisbildning i och med att olika typer av miljömål har olika instansordning. Denna risk uttrycks i en rapport, som en del av ett projekt finansierat av Kungliga Skogs- och Lantbruksakademin. Olika skolor kan utvecklas inom det mark- och miljörättsliga spåret respektive det förvaltningsrättsliga. Det medför att till exempel olika regler för bevisning kan utvecklas. Denna risk är ett problem ur ett legalitetsperspektiv i och med att de miljörättsliga reglernas innebörd riskerar att bli mindre tydliga.³³ Detta är viktigt just för deldomsprocessen, då den är praxisstyrd. Lindblom uttrycker samma risk för splittrad praxisbildning gällande förbudsmålen, då det inte finns särskilda tillåtlighetsregler för dessa, utan samma bestämmelser ska tillämpas som vid ansökningsmålen. Det skulle framstå som absurt om reglerna tillämpades på olika sätt vid skilda tillfällen och om prövningen kunde leda till olika utfall trots samma åberopande och bevisning i båda prövningsorganen. Konsekvensen blir minskad förutsägbarhet och därmed sämre rättssäkerhet, vilket skulle kunna minska lagens genomslagskraft och äventyra allmänhetens förtroende för båda prövningsvägarna.³⁴

---

³² Lindblom, s. 32.

³³ Nilsson, s. 63.

³⁴ Lindblom, s. 286–287.

5 Diskussion och slutsats

5.1 Hur ser förutsättningarna ut för att en deldom ska kunna meddelas under tillståndsprocessen i miljömål?

Under undersökningens gång har i praxis identifierats en rad olika förutsättningar för att kunna meddela deldom under tillståndsprocessen i miljömål. Det finns inga garantier för att en uttömmande sammanställning gjorts över alla relevanta rättsfall och att samtliga förutsättningar således har identifierats. Eftersom deldomsprocessen inte finns särskilt föreskriven i miljöbalken kan rättsläget komma att ändras genom praxis. Eftersom vissa presenterade rättsfall är nyare, så förtydligas fortfarande rättsläget av högre instanser.

Det går att dra några slutsatser genom praxis. En identifierad förutsättning handlar om att deldom inte får ges över något som kan prövas igen. Vidare framkommer det att väsentliga brister i en miljökonsekvensbeskrivning utgör ett processhinder, men att vissa mindre brister kan kompletteras under processens gång. En godtagbar MKB är en processförutsättning. Ett tillförlitligt underlag för bedömning av verksamhetens påverkan på omgivningen är en nödvändig förutsättning för en korrekt bedömning. En förutsättning för tillstånd via deldom är att eventuell påverkan på Natura 2000-områden och miljökvalitetsnormer utreds noggrant. Detta är en viktig förutsättning utifrån ett offentlighetsperspektiv, vilket diskuteras under avsnitt 5.2 kopplat till rättssäkerheten. Hithörande är dock att allmänheten ska få insyn och ges möjlighet att yttra sig. Vidare kan inte tillstånd till miljöfarlig verksamhet ges via deldom där verksamhetens tillåtlighet går att ifrågasätta. När det gäller tillåtlighet eller betydande miljöpåverkan så måste detta utredas innan tillstånd kan beviljas och kan inte skjutas upp på provotid. Delegation får endast ske för mindre betydelsefulla frågor. En slutsats som går att dra är att ett underlag förutsätts, som styrker att huvuddelen av ett tillstånd förenat med villkor kan utnyttjas, för att tillstånd ska kunna ges via deldom. Bland

annat kan det röra sig om avtal som styrker rätt att nyttja den mark som verksamheten förutsätter. Sammanfattningsvis krävs således ett omfattande underlag för att få tillstånd via deldom.

Deldomsprocessen effektiviserar miljöprövningen för att ge tillstånd till miljöfarlig verksamhet trots omfattande processuella krav. Eftersom vissa frågor går att skjuta upp på provotid utan att avgöra målet i sin helhet, det bland annat för att öppna för mer utredning och utvärdering av en miljöfarlig verksamhets naturpåverkan. Under materialinsamlingen har jag bland annat hittat ett mål³⁵ där deldomar meddelats under 10 års tid, utan att målet slutgiltigt prövats i sin helhet. Fler liknande fall finns. I denna undersökning har en rad olika förutsättningar identifierats, men rättsläget är trots det inte helt klarlagt. Inte minst eftersom MÖD har underkänt deldomar på grund av olika typer av processhinder. En eventuell särskild föreskrivning av deldomsprocessen vid tillståndsprövningen skulle kunna förtydliga vissa processuella regler, som till exempel utredningskrav och undantag från möjligheten till deldom. Mer forskning behövs på området eftersom deldomar är ett något snabbare sätt att få tillstånd på för att komma i gång med miljöfarlig verksamhet som kan påverka både miljö och allmänhet. Ofta är det boenden i närområdet och miljöorganisationer som överklagar ett givet tillstånd till miljöfarlig verksamhet. Vidare hade även statistik på hur många deldomar som meddelas varje år i tillståndsmål önskats, samt mer konkret forskning på hur mycket en process effektiviseras genom detta system.

5.2 Hur förhåller sig deldomsprocessen under tillståndsstadiet i miljömål till legalitetsprincipen och rättssäkerheten?

Som konstaterades i bakgrundsdelen utgör de utdragna tillståndsprocesserna i sig ett rättssäkerhetsproblem. För att adressera detta problem kan deldom

---

³⁵ Se Mark- och miljööverdomstolen dom 2024-11-18 i mål nr M 1012–09.

utgöra en lösning som möjliggör att miljöfarliga verksamheter kan påbörjas i ett tidigare skede eftersom villkor och prövotid är en möjlig lösning. Nyligen meddelade domar från mark- och miljödomstolar har presenterats i undersökningen där MÖD underkänner underinstansernas deldomar. Detta skulle kunna signalera att det inte är helt klart för underinstanserna hur processen ska hanteras.

MÖD fastställer en rättssäkerhetsgaranti i MÖD 2004:18, att samma sak inte ska kunna prövas igen. Rättskraften är en trygghetsgaranti genom förutsägbarhet. Vidare framhävs även vikten av offentlighetsprincipen i praxis, vilket är gynnsamt för rättssäkerheten eftersom allmänheten får insyn och kan yttra sig. En slutsats är att även en omfattande utredning krävs för att få tillstånd till miljöfarlig verksamhet genom deldom. Att mark- och miljödomstolarna har ett gediget underlag utgör en rättssäkerhetsgaranti, särskilt eftersom en bredare allmänhet påverkas än vid ett tvistemål i allmän domstol. Vidare är överklagandeinstitutet en rättssäkerhetsgaranti. Jag ifrågasätter utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv att ett mål där en verksamhetsutövare ges tillstånd kan pågå i 10 år med flera meddelade deldomar utan att vara slutgiltigt avgjort, detta eftersom saken inte är definitiv. Trots det kan deldomar vara fördelaktiga för den tillståndssökande eftersom verksamheten kan komma i gång i ett tidigare skede.

HD har uttalat i rättsfallet NJA 2011 s. 782 att MÖD har en prejudikatbildande funktion, samtidigt som mål som startar i mark- och miljödomstol kan överklagas från MÖD till HD. Det gör det inte helt tydligt när HD kan riva upp en dom från MÖD i sin helhet. Det hade varit önskvärt om det förtydligades något. Vidare har det i litteraturen uttryckts en risk för divergerad praxisbildning, dock finns det inget underlag för hur stor den risken faktiskt är i praktiken. Detta är något som behöver undersökas vidare.

Rättegångsbalkens föreskrivning om deldomar tar inte hänsyn till miljömålets komplexitet med stora utredningar, miljökvalitetsnormer att förhålla sig till, möjligheten att skjuta upp vissa frågor eller förena dem med villkor samt yttrandeprocesser. Deldomsprocessen är praxisstyrd, vilket kan

ha fördelar så som att rätten är mer effektiv och anpassningsbar till allmänna förändringar utan att lagstiftningsmakten behöver agera, dock är förutsägbarhet en förutsättning för att garantera rättssäkerheten. Sverige har en rättstradition som bygger på skriven lagtext, men möjliggör för praxisstyrning inom vissa områden. Rättsläget kan således komma att ändras genom praxis, vilket är problematiskt ur ett legalitetsperspektiv, då det sker utan föreskrivning i lag. Genom denna undersökning kan jag inte besvara huruvida Sverige borde särskilt föreskriva deldomsprocessen vid tillståndsprövningen eftersom det är en annan diskussion utanför uppsatsens syfte, dock kan jag konstatera att det hade varit mer fördelaktigt med en särskild föreskrivning ur ett legalitetsperspektiv.

Den allmänna slutsatsen är att deldomar kan vara ett effektivt verktyg för att påbörja verksamheter snabbare, men att det krävs vissa processuella förutsättningar för att garantera rättssäkerheten. Det är svårt att dra några större slutsatser än så utifrån undersökningen på grund av dess begränsningar och på grund av att begreppet rättssäkerhet är brett. Mer forskning på området behövs. Den praxisstyrda deldomsprocessen kan eventuellt vara något problematisk ur ett legalitetsperspektiv. Flera komponenter som bidrar till att garantera rättssäkerheten har hittats, samtidigt som processen möjliggör en lösning på ett rättssäkerhetsproblem i form av långa handläggningstider.

Källförteckning

Rättsfall

Mark- och miljööverdomstolen dom 2015-04-16 i mål nr M 6483–14

Mark- och miljööverdomstolen dom 2021-05-06 i mål nr M 5584–20

Mark- och miljööverdomstolen dom 2024-11-18 i mål nr M 1012–09

Mark- och miljööverdomstolen dom 2024-11-27 i mål nr M 10882–22

MÖD 2004:18

MÖD 2020:40

NJA 2009 s. 321

NJA 2008 s. 748

NJA 2011 s. 782

NJA 2013 s. 613

Offentligt tryck

Prop. 1997/98:45 Miljöbalk.

Prop. 2017/18:279 Stärkt rättssäkerhet i de allmänna förvaltningsdomstolarna.

Prop. 2023/24:152 Steg på vägen mot en mer effektiv miljöprövning.

SOU 1993:27 Miljöbalk.

SOU 2009:10 Miljöprocessen.

Litteratur

Bengtsson, B., Bjällås, U., Rubenson, S., & Strömberg, R. (2024). *Miljöbalken—En kommentar* (23:e uppl.). Norstedts Juridik.

Lindblom, P.H. (2001–2002). *Miljöprocess: om domstolarnas roll, forum, kumulation, intresseavvägning, officialprövning, taleformer, talerätt, åberopsrätt, bevisning, förenklad skadeståndsberäkning och rättskraft vid civilprocessuell domstolstalan i miljömål*. Uppsala: Iustus.

Michanek, G. & Zetterberg, C. (2021). *Den svenska miljöretten*. Malmö: MTM.

Nilsson, A. (2002). *Rättssäkerhet och miljöhänsyn: en diskussion belyst av JO:s praxis i miljöärenden*. Stockholm: Santérus.

Nääv, M. & Zamboni, M. (red.) (2018). *Juridisk metodlära*. (Andra upplagan). Lund: Studentlitteratur.

Ågren, Å (2022). *Rimlighetsavvägningens rationalitet: Om mötet mellan ekonomi och miljö i domstolsprövningar*. Karlstad: Karlstads universitet.

Åhman K. & Blomdahl G. (2024) *Rättsstat och miljöskydd*. Stockholm: Ratio.

Artiklar

Ekelöf, P. O. (1942). RÄTTSSAMHÄLLE OCH RÄTTSSÄKERHET. *Svensk Juristtidning*, 1942, 7–18.
<https://svjt.se/svjt/1942/7>

Jareborg, N. (2004). Rättsdogmatik som vetenskap. *Svensk Juristtidning*, 2004, 1–10. <https://svjt.se/svjt/2004/1>

Kvarntorp, K., & Knutsson, T. (2014). Domstolarnas handläggningstider och rättssäkerheten. *Tidningen Advokaten*, 80(8).
<https://www.advokaten.se/tidigare-nummer/2014/Nr-8-2014-Argang-80/Domstolarnas-handlaggningstider-och-rattssakerheten/>

Zila, J. (1990). Om rättssäkerhet. *Svensk Juristtidning*, 1990, 284–305.
<https://svjt.se/svjt/1990/284>

Rapporter och regeringsuppdrag

Malmaeus, M. (2021). *Miljömålen i miljöbedömning och tillståndsprövning: Utmaningar och möjligheter*. Naturvårdsverket.

Uppdrag att analysera statistik för miljötilståndsprövningen under 2022 (Regeringsuppdrag KN2023/03355). (2023). Naturvårdsverket.
<https://www.naturvardsverket.se/4acdf4/globalassets/vagledning/miljobalke n/miljoprovning/uppdrag-att-analysera-statistik-for-miljotillstandsprovningen-2022.pdf>